

Медико-біологічні та духовно-психологічні аспекти аварії на ЧАЕС

УДК 368:547(477)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОТЕРПІЛИХ ВІД АВАРІЇ НА ЧАЕС

А.Б. Войтенко

Україна, Голова Житомирської обласної ради, м. Житомир

В статті викладено фактичний матеріал соціальному захисту населення внаслідок аварії на ЧАЕС в Житомирській області

Заходи органів державної влади та місцевого самоврядування в перший період роботи ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи лише стримували поширення її негативного впливу: накопичувався досвід і поглиблювалося вивчення реального стану радіоактивного забруднення і можливого його подальшого впливу на здоров'я людини й навколишнє середовище.

Важливе значення для конкретизації заходів соціальної політики мала концепція Української Національної програми ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС на 1993-1995 рр. і на період до 2000 року (червень 1993 р.). А Закон про правовий статус і соціальний захист населення визначав систему заходів для постраждалих чотирьох зон: відчуження, безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення, посиленого радіоекологічного контролю.

Перед державними органами та місцевим самоврядуванням постали нові масштабні завдання. Із зони безумовного відселення потрібно було перемістити в чисті райони понад 14 тисяч осіб, або 6870 сімей. Під соціальний захист підлягало ще 213,4 тис. чоловік із зони гарантованого добровільного відселення, серед них майже 42,3 тис. дітей до 14-річного віку, а також понад 193 тис. чоловік із зони посиленого радіоекологічного контролю.

Програма відселення вирішувалася дуже важко. Зривались строки будівництва житла і відселення з різних причин. Незважаючи на неодноразові звернення облдержадміністрації, народних депутатів України, на сесії обласної ради народних депутатів 18 жовтня 1992 року відзначалось, що уряд, Президент України так і не вжили дійових заходів до виправлення становища, а, міністр України Г. О. Готовчиць додав: "Безвідповідальність прослідковується і в роботі обласних структур".

Хоча за 1990-1992 роки на капітальне будівництво було витрачено 11,9 млрд. крб. і збудовано понад 2,3 тис. житлових будинків садибного типу та придбано більше 2 тисяч квартир, програма 1992 року була зірвана. Річне завдання щодо використання вкладень на житло склало 48 відсотків, а на об'єкти соціально-культурного призначення - 28. Незадовільний хід будівництва стримував відселення. Крім постраждалих другої зони, допомоги у житті чекали ще 32 тис. осіб із зони добровільного гарантованого відселення та посиленого радіоекологічного контролю, яким було видано направлення на самостійне добровільне переселення.

Серед питань соціального захисту постали працевлаштування та оплата праці осіб, які постраждали від катастрофи і змушені були проживати й працювати на забруднених територіях. Особи, що працювали в забруднених зонах, мали право на підвищення оплати праці на 25 відсотків тарифної ставки. Однак у Народицькому районі надбавка розповсюджувалась на працюючих лише 26 населених пунктів, а в Овруцькому - 19. Уряд України своїм розпорядженням від 31 січня 1990 р. розширив зону дії 25-процентного

підвищення оплати праці. В Народицькому районі вона вже поширилась на 80 населених пунктів, в Овруцькому - на 20, Луганському - на 12, Коростенському - на 11, на селище Діброва та села Рудню-Радовельську Олевського і Рудню-Калинівку Малинського районів.

Була також впроваджена диференційована оплата праці на підприємствах, в організаціях і установах у залежності від рівнів радіоактивного забруднення ґрунту: на 20 відсотків при забрудненні до 5 Кі/кв. км, на 30 - до 10, на 50 - до 15, на 75 - до 30, на 100 відсотків - при 30 Кі/кв. км і більше.

Тільки в 1991 році на додаткову оплату праці працівникам бюджетної сфери північних районів через сільські та селищні ради було використано 8,1 млн. крб., або 24% загальної суми витрат на ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС.

Але соціальний стан потерпілих залежав і від наявності робочих місць. Між тим з роками виробнича діяльність північних районів скорочувалась, а кількість робочих місць зменшувалась. Зростання чисельності працюючих почалося тільки в 1997 році. В наступному році ситуація поліпшилась у чотирьох районах з дев'яти. Зросла й оплата праці. В 1997 році вона була більшою від середньо обласної у робітників і службовців у чотирьох районах, а в 1998 році тільки в Малинському районі та м. Коростені.

Масове переселення викликало потребу в різних компенсаціях, пільгах, допомозі постраждалим. У 1989 році переселенцям 12 сіл Народицького району надавались компенсації і пільги, аналогічні 1986 року. Крім того, сім'ям, що переселялися, Укрбанк надавав без відсоткові позики на господарське облаштування розміром до 5 тис. крб., зі строком погашення до 15 років з моменту їх видачі. Сім'ям, що виїжджали із забруднених районів, надавалась одноразова допомога в розмірі трьох мінімальних зарплат на кожного члена сім'ї, виплачувалась вартість проїзду, середня зарплата за 14 днів збирання в дорогу і на період працевлаштування (3 місяці), компенсувалась вартість залишених будівель, дерев, багаторічних посівів. Всього на сім'ю видавалось до 104 тис. крб. Виплата і компенсації за втрачене майно та видатки на переїзд в 1992-1994 роках зросли. Тільки в 1994 році вони склали близько 62 млн. українських крб., а за неповний 1995 рік майже 180 млн. крб. У наступні роки в зв'язку з економічною кризою виплати і компенсації за втрачене майно скоротились. Заборгованість перед постраждалими зростала. Якщо в 1996 році вона склала 528,7 тис. гривень, то в 2000 році - вже більше 8 млн. гривень.

Досить гострою проблемою соціального захисту населення було і залишається забезпечення постраждалих чистою продовольчою продукцією, її виробниками були сільські господарства та харчова промисловість, і від їх розвитку значною мірою залежить ступінь вирішення цієї проблеми. Зважаючи на загострення економічної кризи та забрудненість значних територій, виробництво продуктів харчування скоротилось. Відбулися великі зміни в структурі посівних площ, поголів'я худоби і птиці. Площі під зерновими культурами, льном, картоплею і овочами зменшилися на 31,8 тис. гектарів. Скоротилося поголів'я худоби на 60,3 тис. голів та птиці на 52,3 тисячі штук.

Гострим залишалось питання з дитячим харчуванням. Краще ним забезпечувались школи та державні дошкільні дитячі заклади й набагато гірше колгоспні дитячі садки. В багатостраждальному Народицькому районі частина їх була зовсім закрыта (в селах Давидки, Славенщина, Гуто-Мар'ятин, Калинівка, Ласки), а там, де ще вони працювали в 1992 році, дітей годували продуктами в основному власного виробництва. Так харчувалися діти в Лозниці, В'язівці, Клочках, Норинцях, Латашах та інших селах.

Вирішення проблеми постачання продуктів і товарів через централізовану систему за таких умов також було недосяжним. За статистикою їх надходження з року в рік скорочувалось. Якщо в 1998 році м'яса і м'ясопродуктів для продажу і споживання населенням забруднених районів надійшло 1827 тонн, молока і молокопродуктів 8428 тонн, риби 606 тонн, цукру 1495 тонн, борошна 1538 тонн, свіжих овочів 1684 тонни, фруктів 667 тонн, то в 1999 році відповідно 1651, 6636, 488, 1002, 1258, 1183 і 152 тонни. Зменшилось надходження ковбасних виробів, масла тваринного, оселедців, кондитерських виробів, винограду, цитрусових. Кращими були показники лише по молочних, плодоовочевих та консервах дитячого харчування, маргарину, баштанних культурах.

У 1992 році на оплату харчування дітей дошкільного віку та в школах витрати склали 239 млн. укр. крб., а в 1996 році видатки по пільговому харчуванню склали понад 19 млн. гривень. В наступні два роки вони зросли більш як на 3 млн. і в 1999 році досягли 32751 тис.

гривень. Однак з ростом витрат на пільгове харчування зростала й заборгованість держави перед громадянами. Якщо в 1996 році вона становила 3135 тис. грн., то в 1999 році досягла 17340 тис. грн., а на кінець 2000 року більше 25 млн. гривень.

Важливим заходом, спрямованим на зміцнення та відновлення здоров'я постраждалих, за умов недостатньої забезпеченості їх чистими продуктами, було оздоровлення та санаторно-курортне лікування. З визнанням нових, розширених за масштабами небезпечних зон, ця проблема в 90-х роках потребувала з боку держави додаткових організаційних, матеріальних і фінансових зусиль.

У 1991-1992 роках щорічно виділялося 393 тис. путівок, в тому числі 282 тис. для оздоровлення дітей, які проживали на забруднених територіях. Однак кількість путівок не могла повністю задовольнити потреби в оздоровленні населення. Чисельність осіб, що потребували оздоровлення, становила в області понад 450 тисяч, а інфраструктура санаторно-курортних закладів, будинків і баз відпочинку не могла задовольнити такої потреби населення, особливо в лікуванні.

Певне місце в лікуванні постраждалого населення, особливо дітей, посіло їх оздоровлення за кордоном. Найбільш гостинно приймали наших дітей на Кубі, у Франції, Німеччині, Словачії, Польщі та інших країнах. Організацією оздоровлення за кордоном займалися громадські організації, такі як "Союз-Чорнобиль", "Діти Чорнобиля", Український республіканський молодіжний фонд та інші. На 1990 рік за кордоном було проліковано 4070 дітей.

У 1996 році було проліковано 47843 чол., а в 2000 році - трохи більше 25 тисяч. До 1998 року мав місце ріст кількості дітей, що відпочивали в таборах, проте в 1999 і 2000 роках їх число різко зменшилось через зростання цін за путівки. В ці роки відбулося скорочення видатків держави на оздоровлення дітей і дорослих. Якщо в 1996 році вони склали майже 23 млн. гривень, то у 1999 становили 20,3 млн., а у 2000 році ще менше.

Факти засвідчують, що у 90-ті роки сформувалась нова система організації оздоровлення. Область розбудувала ряд санаторно-курортних закладів, зміцнила їх матеріально-технічну базу, практично зламала сезонний принцип оздоровлення, відпрацювала практику його організації через управління (відділи) у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. Та ці заходи не зняли проблеми стану здоров'я постраждалих. І взагалі, проблема соціального захисту потерпілих від аварії на ЧАЕС вимагає сьогодні від держави нових підходів і нових рішень.